

De zon in de regen

Over leven na zwangerschap door seksuele kindermishandeling

Colofon

ISBN: 978 94 6365 543 9

1e druk 2023

© 2023, Anoushka Boet

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Uitgave van dit boek werd mogelijk gemaakt door de Stichting RISE

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

De zon in de regen

*Over leven na zwangerschap
door seksuele kindermishandeling*

Anoushka Boet

Inhoudsopgave

Voorwoord	11
Inleiding	13
Stamboom gezin Willie	24
Proloog	26
Optimist	27
Actief	28
Verleden	30
Intermezzo: Anderen over Willie	31
Veerkracht	34
Gedicht Moeder zijn (1997)	36
Hoofdstuk 1 Gezin met meerdere gezichten	38
Een gewoon gezin?!	38
Nergens veilig	41
Zwijgen	44
Loyaal	46
Taboe voor iedereen	47
Fantasie	49
Intermezzo: Monsters	50
Hoofdstuk 2 Zwangerschap: moeder worden zonder woorden	56
Zwanger	56
Tehuis	58
Wie is de vader?	60
Politieonderzoek	63
Een kind krijgt een kind	65
Heersende opinie	67
Dwang en druk	69
‘Vrijwillige’ afstand	71
Handelingsverlegen	73

Intermezzo: Taboe	75
Zand in de ogen	76
Hoofdstuk 3 Opgroeien tegen de verdrukking in	86
Roots	86
Oorlogsjaren	88
Scheuren	90
Intermezzo: Nietsverhullend	93
‘Crisissituatie’	94
Isolement	97
Hoofdstuk 4 Een deel van het gezinsgeheim komt uit	102
Aangifte	102
Hulpverleners met handen in het haar	105
Binnen het gezin	107
Intermezzo: Omvang	108
Hoofdstuk 5 Onderzoek naar de feiten	113
Kaders	113
Werkwijze	114
‘Alles’ komt uit	115
Milieuonderzoek van moeder	117
Milieuonderzoek van vader	119
Psychologisch testen	120
Op de sofa	121
Mogelijke verklaringen van de psychiater	123
Puzzelen voor justitie	125
Samenvattende beschouwingen voor justitie	127
Aanbevelingen voor justitie	129
Intermezzo: Tbr	129
Hoofdstuk 6 Uit huis	142
Het tehuis	142
In afwachting	145
Rust	147
Intermezzo: Boodschappen over seksualiteit	148

Afstand	150
Bevallen	152
Na de bevalling	154
Hoofdstuk 7 Verder leven	160
Tiener zijn	160
Dubbelleven	162
Persoonlijke hulpverleners	164
Pijnlijk	167
Opstandig	169
Positief	171
Gezinstherapie	173
Intermezzo: Tbr in de jaren zeventig	174
Hoofdstuk 8 Op eigen benen	181
Op kamers	181
Verkering	183
Proefverlof	186
Intermezzo: Onmacht	188
Aangifte	189
Weg van kamers	191
Hoofdstuk 9 (Over)leven	195
Opbouwen	195
Trouwen	198
Schaduwzijde	200
Kinderwens	202
Tien jaar (over)leven	203
Intermezzo: Trauma en herstel	204
Hoofdstuk 10 Willies moeder: slachtoffer of medeplichtige?	208
Boevrouw	208
Verklaringen	210
Ander perspectief	212
Complex	215
Intermezzo: Killing the angel in the house	216

Hoofdstuk 11 Leren leven met het verleden	220
Kantelpunt	220
VSK	223
Steun	225
Doorbraak	227
Intermezzo: Onderzoek naar seksuele kindermishandeling	228
Summier	230
Hoofdstuk 12 Ruimte voor groei	235
Reguliere hulp	235
Verwerken	236
Ruimte	238
Zoon	239
Opleiding	241
Openheid	243
Intermezzo: Onzichtbaarheid van zwangerschappen als gevolg van seksuele kindermishandeling	244
Hoofdstuk 13 Aan de slag als gezinsvoogd	250
Werk	250
Gezinsvoogdij	252
Voetsporen	253
Voordeel	255
Grenzen	257
Energie	258
Intermezzo: Reflectie op je werk moet!	259
Veranderingen	261
Hoofdstuk 14 Balans opmaken	264
Gevolgen	264
Intermezzo: Overleven	266
Veerkracht	269
Blijvende schade	271

Praktische handvatten	276
Aanbevelingen voor iedereen	276
Intermezzo: Tips uit ervaring	277
Aanbevelingen specifiek voor professionals	279
Tips voor een helpende houding	280
Tips voor als er een sterk vermoeden is of als het bekend is	281
Tien leerpunten	285
Dankwoord	292
Lijst met gebruikte literatuur	294
Bronnen	305
Interviewlijst	313

Voorwoord

Dit is niet het eerste boek dat handelt over de ingewikkelde problematiek van seksueel misbruik, en ook zeker niet het laatste. Want zolang dit probleem blijft bestaan, zal erover geschreven (moeten!) worden.

Ook ik heb een jeugd gehad die getekend is door seksueel misbruik, en vaak schrikken mensen enorm als ze mijn verhaal horen. Ze zeggen dan dingen als: “Nou ja, echt waar? Dat dat kan ...!” En dan feliciteer ik diegene met zijn of haar onschuld en met de blijkbaar gezondere relatie die zij hebben met hun vader en moeder.

Natuurlijk gun ik anderen heel erg dat ze dit niet hebben meegemaakt en dus ook niet kennen. Maar dat betekent niet dat het niet heel veel gebeurt!

Dit indringende boek laat zien hoe het eraan toeging in de jaren zestig en zeventig, maar ook wat er sindsdien veranderd is en wat er helaas hetzelfde is gebleven. Na het lezen realiseerde ik me eens te meer hoe weinig mensen ook nu nog iets weten over dit pijnlijke onderdeel van misbruik: verkracht zijn door je eigen vader, zwanger zijn van diezelfde vader, een kind krijgen en gescheiden worden van dit kind. En iedereen in de familie weet ervan, maar niemand is bij machte er iets aan te doen!

Ook zorgverleners zien het niet, begrijpen het niet en kunnen het ook niet bedenken, helaas nog steeds te vaak. Daarvan getuigt dit boek, met tranen geschreven, met bloed betaald en met heldenmoed de wereld in gebracht. Lees het, geloof het en realiseer je dat dit gebeurt, nog steeds, elke dag!

Het is, vrees ik, een illusie om te denken dat dit probleem ooit helemaal verdwijnt. Maar elke stap die we, met elkaar, kunnen zetten, is zo ontzettend belangrijk. En dit boek is zonder twijfel een enorm waardevolle bijdrage aan de broodnodige bewustwording van deze problematiek.

Karin Bloemen

Inleiding

Ontstaan van het boek

Dit boek is er, omdat mijn moeder zo dapper is in 1990 de vertrouwensarts te bellen om hulp voor mij. Ik ben dan zeventien en kamp met de gevolgen van seksuele kindermishandeling. De jongste broer van mijn vader heeft mij van mijn zesde tot mijn twaalfde seksueel misbruikt. Hoe graag ik dat ook wil vergeten, het lukt niet meer. Zo komt het dat ik samen met mijn moeder en vader naar een psycholoog van de plaatselijke RIAGG ga. De psycholoog is aardig en begripvol, maar zegt eerlijk dat hij mij niet verder kan helpen. Maar hij weet wel iemand die dat wel kan.

Twee weken later sta ik 's avonds voor de deur bij Humanitas/Jeugd en Gezin en ontmoet ik hulpverleners Willie en Janny voor het eerst. Zij blijken inderdaad vrouwen te zijn die mij kunnen helpen. Ik mag deelnemen aan hun verwerkingsgroep voor meiden die net als ik te maken hebben gehad met seksuele kindermishandeling. Het is de eerste keer dat ik echt ga praten over wat mij is overkomen. De meidengroep geeft mij (h)erkenning en kennis over de mechanismes en gevolgen van seksueel geweld. Ik zie dat ik niet de enige ben.

Willie en Janny zorgen in de meidengroep voor een veilige plek om te voelen, te delen en te groeien. Helend is ook hun rolverdeling: gelijkwaardig, met elk een ander accent. Janny heeft als maatschappelijk werkster van Humanitas/Jeugd en Gezin veel ervaring met meiden zoals ik. Zij deelt haar kennis, is helder in haar psycho-educatie over de gevolgen en mechanismes van seksueel geweld en bewaakt de zorgvuldige opbouw en structuur van het programma. Door haar krijg ik weer regie over mijn eigen leven.

Willie is als ervaringsdeskundige vanuit de Vereniging tegen Seksuele Kindermishandeling binnen gezin, familie en andere vertrouwensre-

laties (VSK) betrokken bij de meidengroep. Zonder haar verhaal te delen, deelt zij haar ervaringskennis en kan zij mechanismes vertalen die soms moeilijk onder woorden te brengen zijn. Voor mij is zij het levende bewijs dat je, ondanks ervaringen met seksuele kindermishandeling, kan uitgroeien tot een leuke en geestelijk gezonde vrouw. Dat geeft mij hoop.

Ik krijg naast de verwerkingsgroep ook individuele hulp van Janny en maak een uitstapje naar een hypnotherapeut, die mij helpt om van mijn nachtmerries af te komen. Wanneer blijkt dat ik geen aangifte meer kan doen, omdat het misdrijf inmiddels verjaard is, stimuleren Janny en Willie mij om actie te voeren tegen de verjaringstermijn van seksuele kindermishandeling. Onder hun begeleiding start ik, samen met de andere meiden uit de verwerkingsgroep, een actiegroep. Mede dankzij onze actie besluit toenmalig minister van justitie Hirsch Ballin in 1992 dat de verjaringstermijn voor zedenmisdrijven pas ingaat op achttienjarige leeftijd van het slachtoffer in plaats van op de dag van het delict. Dat de overheid luistert naar onze stem, de stem van slachtoffers, werkt positief op mijn verwerkingsproces. Ik krijg erkenning van de maatschappij en het geeft mij een enorme boost in mijn zelfvertrouwen.

Ik blijf in contact met Janny en Willie, ook wanneer de actiegroep stopt en ik geen hulp meer nodig heb. De hulpverlenersrelatie stopt en in de plaats komt een andersoortige relatie. Zij laten mij kennismaken met hun familie en groeien voor mij uit tot twee 'extra moeders', die elk op hun eigen manier mij helpen volwassen te worden. Daar ben ik ze tot op de dag van vandaag nog steeds heel dankbaar voor. Al die tijd heb ik geen weet van Willies verhaal, behalve dat zij door haar vader seksueel misbruikt is en zij dat verwerkt heeft door actief te worden in de VSK. Ik dacht dat ze geen kinderen had en vond dat jammer, omdat ze me zo'n leuke moeder leek. Wist ik veel.

Wanneer in 1993 haar oudste zoon contact met haar zoekt, hoor ik in etappes meer van haar verhaal. Op het oudroze bankje op mijn zolder-

kamer vertelt Willie dat ze op veertienjarige leeftijd een kind van haar vader heeft gekregen. En dat dit kind nu contact met haar wil. Ik weet niet meer precies wat ze me toen verder heeft verteld, en ook niet hoe ik heb gereageerd. Wel weet ik dat het me vanaf dat moment enorm bezighoudt dat ik zelf nog nooit had bedacht dat je ook zwanger kan raken door seksuele kindermishandeling. Terwijl de reden dat ik mijn moeder vertelde over mijn eigen misbruik was omdat ik ongesteld was geworden. En dan kun je een baby krijgen, wist ik. Maar dat dat ook echt had kunnen gebeuren, dat was gek genoeg niet tot mij doorgedrongen.

In dezelfde tijd speelt de Eper-incestzaak. Twee zussen zijn ernstig seksueel misbruikt door hun ouders en een vriend. Er volgt een veroordeling. In 1993 doet één van de zussen, Yolanda, voor een tweede keer aangifte. Zij geeft aan dat ze meerdere malen zwanger is geweest door het seksueel geweld en dat ze te maken heeft gehad met illegale abortus en babymoord. Heel Nederland heeft er een mening over. De kranten staan er elke dag bol van. De meeste mensen focussen op de gaten in Yolanda's verhaal en beschouwen het hele verhaal als onwaar.

De vaak sensationele publicaties in deze zaak doen de geloofwaardigheid van verhalen over zwangerschappen veroorzaakt door seksueel geweld geen goed. Het maakt het voor vrouwen met deze ervaringen extra moeilijk om hierover te gaan praten. Het verhaal van Willie en de confrontatie met mijn eigen onwetendheid maken dat ik besluit 'zwangerschappen door seksueel geweld' als thema voor mijn afstudeerscriptie te nemen; ik studeer op dat moment Geschiedenis en Vrouwenstudies aan de Universiteit Utrecht. Ik wil met de scriptie een stem geven aan alle vrouwen die zelf niet kunnen praten over hun ervaringen.

Mijn scriptie *No-man's-land: spreken en zwijgen over zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld* is mijn eerste publicatie over het onderwerp. Ik schrijf over het zwijgen van bronnen als het gaat om zwangerschappen ten gevolge van seksueel geweld. Ik ontdek dat hedendaagse historici in gerechtelijke bronnen m.b.t. kindermoord in de zeventiende en

achttiende eeuw seksueel geweld niet noemen als aanleiding voor een zwangerschap, terwijl dit in de bronnen wel te lezen valt. En ik beschrijf met hulp van *oral history* hoe slachtoffers, hulpverleners, wetenschappers en de maatschappij omgaan met zwangerschappen ten gevolge van seksuele kindermishandeling in de periode vanaf de jaren zestig tot de jaren negentig.

Ik spreek in dit kader in 1996 met verschillende mensen over het thema, waaronder Willie, haar vriendin Marjolein en een gezinsvoogd van Pro Juventute¹, die bij het gezin van Willie betrokken was. Ik word geraakt door het taboe op verhalen over zwangerschappen door seksueel geweld. Het zijn verhalen die nooit verteld worden en die bijna nooit in schriftelijke bronnen terechtkomen. Alleen in literaire verbeelding lijkt er plaats voor zwangerschappen die hieruit voort zijn gekomen. Dit is niet toevallig. Veel onderwerpen krijgen een plaats in literaire of artistieke vorm als er op een andere manier niets over gezegd kan worden. In fictie accepteren we gruwelijke dingen meer dan in de werkelijkheid.

Na mijn studie interview ik Willie en de gezinsvoogd in 1999 nog een keer voor een publicatie over maatschappelijk werk. In 2000 ontstaan – geïnspireerd door deze gesprekken – de eerste plannen om een boek te schrijven over de ervaringen van Willie. Op een bankje in de zon maken Willie en ik een eerste opzet. We interviewen samen haar voormalige psychiater. Willie gaat met haar zoon naar de Raad voor de Kinderbescherming en kopieert haar dossier. Zo verzamelen we samen meer en meer bronnen die het verhaal van Willie van verschillende kanten vertellen.

Het boek laat nog jaren op zich wachten. Het dagelijks leven komt tussen onze plannen in te staan. Het krijgen van kinderen, mijn werk en problemen met mijn gezondheid maken dat ik het plan op de lange baan schuif. Het duurt tot 2019 voordat ik mijn plan weer kan oppakken. Mijn lief en mijn ouders stimuleren mij, zodat ik het lef heb om tijd vrij te maken om te gaan schrijven. Met dit boek als gevolg.

Opzet

Dat seksueel geweld voorkomt, kan vandaag de dag niemand meer ontkennen, al blijft het een lastig onderwerp om over te praten. Dat je door seksueel geweld ook zwanger kunt worden, is voor veel mensen minder bekend. Logisch, want *'als je er niet over praat, dan bestaat het niet'*.² Terwijl uit onderzoek blijkt dat een op de honderd vrouwen in Nederland ooit zwanger is geweest als gevolg van seksueel geweld. Willie is één van deze vrouwen. Zij beviel eind jaren zestig, begin jaren zeventig van twee kinderen als gevolg van seksueel misbruik door haar vader. Dit boek belicht verschillende kanten van haar verhaal. Hoe kijkt zij terug op haar geschiedenis? Hoe ging men toen om met seksueel misbruik? Wat kon en deed de hulpverlening? En wat zijn de inzichten die ons vandaag de dag kunnen helpen om vrouwen in eenzelfde positie als Willie te begeleiden? Dit boek geeft antwoord op deze vragen en doorbreekt de cirkel van het zwijgen over dit onderwerp.

Tijdens het schrijven van dit boek had ik een brede doelgroep in gedachten. Zowel vrouwen met een eigen ervaring met zwangerschap als gevolg van seksueel misbruik, als beleidmakers en onderzoekers naar de geschiedenis van (zwangerschappen door) geweld in afhankelijkheidsrelaties, als professionals die deze vrouwen tegenkomen tijdens hun werk, bijvoorbeeld verloskundigen, kraamverzorgsters, huisartsen, abortusartsen, verpleegkundigen werkzaam voor bijvoorbeeld VoorZorg en hulpverleners die werken met thema's als seksueel misbruik, zwangerschap, abortus en/of afstand doen van kinderen. Voor de één zal het een herkenbaar verhaal zijn, voor de ander een verhaal dat aan het denken zet.

Voor professionals van nu kan het lastig zijn om te lezen hoe sommigen van hun voorgangers er niet in slaagden het gezin van Willie te helpen. Ondanks dat er door een aantal wel ingegrepen werd en de meeste ook toen hun uiterste best deden om dit zo goed mogelijk te doen. Vijftig jaar later is de situatie voor professionals totaal anders.

Er is veel meer kennis over seksuele kindermishandeling. Er gaat veel goed als het gaat om hulp bieden na seksueel misbruik. Tegelijkertijd blijft het ook vandaag de dag moeilijk om een kind als Willie te helpen.

Het blijft lastig om te zien wat er nu precies binnen het gezin speelt. Vaders en moeders als die van Willie kunnen professionele hulpverleners op het verkeerde been zetten. Kinderen zwijgen ook vandaag de dag, omdat ze daartoe gedwongen zijn of eenvoudigweg geen woorden hebben voor wat er gebeurt. En ook de overbelasting die toen speelde bij organisaties als het Medisch Opvoedkundig Bureau (M.O.B.) en Pro Juventute is herkenbaar voor veel professionals die met een hoge *caseload* en te weinig tijd hun uiterste best doen, waarbij het soms niet goed uitpakt.³ Dat is een realiteit waarmee we het moeten doen en waartegen we ons moeten verzetten. Het verhaal van Willie en haar hulpverleners biedt aanknopingspunten om dit te doen en deze hindernissen beter aan te kunnen.

Werkwijze

Het schrijfproces ging niet zonder hobbels en ethische dilemma's, die bij het doen van historisch onderzoek horen. Ook dit keer waren er meerdere uitdagingen die soms tegenwerkten en soms juist kansen boden. In deze paragraaf licht ik de belangrijkste keuzes en uitgangspunten toe.

Stiltes

Dit boek is geschreven in een lange traditie van historici die via geëngageerde geschiedschrijving, oral history en/of *community based research*, een stem willen geven aan maatschappelijke en/of persoonlijke ervaringen waar in de traditionele geschiedschrijving vaak minder aandacht voor is.⁴ De thema's in dit boek zijn thema's die te vaak in het verborgene blijven. Ook voor historici.

Door de geschiedenis van Willie en haar ouders te onderzoeken, geeft dit boek een stem aan verschillende thema's waar anders geen aandacht

voor is. Dit boek geeft een stem aan een geschiedenis van een gezin in de knel, een stem aan een geschiedenis van zwangerschappen door seksuele kindermishandeling en een stem aan hoe de hulpverlening zich ontwikkelde vanaf de jaren zestig als het gaat om deze problematieken.

Positie

Geschiedschrijving is niet waarde vrij. Iedereen die over de geschiedenis schrijft, maakt keuzes over interpretatie en perspectief.⁵ Ik heb, net als iedereen, mijn eigen vooronderstellingen en kijk met mijn eigen blik naar het verleden. Ik heb dit boek vanuit mijn perspectief geschreven, de bronnen geduid, de vragen tijdens de interviews gesteld. Ik heb geselecteerd, context gegeven en het verhaal dat uiteindelijk in dit boek verteld wordt, gecreëerd. Mijn eigen ervaringen hebben invloed op hoe het boek geworden is. Het is daarom goed dat u als lezer vooraf een beeld heeft van wie het verhaal schrijft.

Ik ben vrouw, dochter, partner, vriendin, moeder, historica en coach en wissel deze rollen af met talloze andere (vaak tijdelijke) rollen. Als kind van de jaren zeventig ben ik opgegroeid met het feminisme. Vanuit mijn opleiding tot historica met de specialisatie vrouwenstudies wil ik vrouwen zichtbaar maken die onzichtbaar waren in het verleden. Wat mij boeit, is het snijvlak van geschiedenis en hulpverlening. Ik heb als beleidsmedewerker voor de VSK gewerkt met en voor vrouwen en mannen die als kind te maken hadden met seksuele kindermishandeling. In mijn vorige baan bij Movisie heb ik me ingezet om de aanpak van seksueel en huiselijk geweld te verbeteren.

Sinds 2019 heb ik een eigen coachpraktijk. Naast het doen van dit historisch onderzoek, coach ik professionals die in hun werk vaak cliënten tegenkomen die te maken hebben met o.a. huiselijk en seksueel geweld.⁶ Dat deze hulpverleners soms vrouwen tegenkomen die door seksueel geweld zwanger zijn (geweest), heeft me extra gemotiveerd tijdens het schrijven van dit boek.

Mijn eigen ervaringen met seksuele kindermishandeling bepalen mede het verhaal dat nu voor u ligt. Ik heb een feministische visie op alle vormen van seksueel misbruik. Dit betekent dat ik het maatschappelijke aspect van seksueel geweld, seksuele kindermishandeling en verkrachting benadruk en dit opvat als een uiting van macht. Seksueel geweld heeft in deze visie niets te maken met seksualiteit, maar alles met machtsmisbruik.⁷ Mijn ervaringskennis heb ik de afgelopen jaren via werk en opleiding uitgebouwd tot ervaringsdeskundigheid. Dit, gebundeld met kennis vanuit wetenschap en praktijk, kwam tijdens het schrijven goed van pas, omdat ik hierdoor aspecten in het verhaal van Willie met die kennis extra kon toelichten of duiden.

Samenwerken

Zonder Willie was dit boek er niet gekomen. Zij gaf mij toestemming om haar dossier van de Raad voor de Kinderbescherming te gebruiken. Ook gaf zij mij toegang tot verhalen, gedichten en artikelen die zij over haar geschiedenis heeft geschreven. Willie heeft tijdens het schrijven meegelezen en gecheckt op onjuistheden. En ze was bereid tot het geven van extra interviews over onderwerpen waar nog geen informatie over was. Zonder haar zou dit bronnenmateriaal ontoegankelijk zijn geweest. In de literatuurlijst heb ik alle bronnen, waartoe ik via Willie toegang kreeg, apart genoemd met een P (van privé) ervoor.

Willie heeft mij tijdens het schrijven alle ruimte gegeven om als historica mijn interpretatie van haar verhaal te vertellen. Nergens heb ik enige wijze van ‘censuur’ gemerkt of ben ik door haar beperkt in de manier waarop ik haar verhaal vertel. Tijdens het schrijfproces heb ik een aantal keer de vraag gekregen: “Waarom vertrouwt Willie jou met haar verhaal?” Willies antwoord toen ik haar deze vraag stelde: *“Ik denk dat we door het leven heen verweven zijn geweest. Ik ken je ook als een hele leergierige student die hele mooie dingen heeft gemaakt. Ik vertrouw je zeker als mens, en ik vind je een heel fijn mens, en die combinatie maakt dat jij dit boek kunt schrijven.”*⁸ Dit vertrouwen in mij